

Конхўр жангчи, золим саркарда, мўгулларнинг дахо ҳукмдори кечаси кайчи тиги билан сўйиб ўлдирилган, айрим хужжатларга кўра, хатто гажиб ўлдирилган...

1227 йилда енгилмас жангчи, мўгул хони Чингизхоннинг ўлими хакидаги хабар бутун Рус бўйлаб таркалди. Расмий хабарга кўра, мўгуллар ҳукмдори ёввойи кулан отларини овлаётганда отдан йиқилиб, бети билан ерга йиқилиб огир жароҳатланган, сўнг касал бўлиб вафот этган. Бу Тангут давлатига қарши юриш пайтида содир бўлган. Чингизхон васиятига кўра, унинг жасади ўз ватанига олиб келинган ва Буркан-Калдун тоғи ҳудудида дафн этилган.

Албатта, улар халққа БУНДАЙ ХАКИКАТни бера олмасдилар. Келинг, кўп манбаларда тасвирланган ва эҳтимоли энг юқори бўлган вариантни кўриб чикайлик.

Хуллас, Абулғозининг татар солномасида ёзилишича, Чингизхон биринчи никоҳ кечасида ёш тангут маликаси томонидан уйқусида ўтқир кайчи билан санчиб ўлдирилган.

Яна бир камрок таркалган ривоятга кўра, тангут маликаси хонни гажиб ўлдирган (чунки унинг қуроли йўқ эди) ва шундан кейин у ўзини Хуан Хе дарёсига ташлаган. Бу дарё мўгулларда Хатун-мурэн номи билан атала бошлади, бу "малика дарёси" деган маънони англатади. Лекин менинг фикримча, тишлари билан гажиб ўлдирган дейиш – буниси ҳаддан ташқари ортикча.

Аммо калмик тарихчиси Эренджен Хара-Даван бу ривоятни қуйидагича айтиб берган: «Муаллиф ҳам эшитган кенг таркалган мўгул афсонасига кўра, Чингизхон Тангут подшолиги қўлга киритилгандан кейин голиб ҳуқукида уни ўзига хотини қилиб олган ва Чингизхон билан ягона никоҳ кечасини ўтказган гўзал Кюрбелдишин Хотун томонидан етказилган жароҳатдан вафот этган. Пойтахтини ва харамини тарқ этган, айёрлиги ва маккорлиги билан ажралиб турадиган Тангут шоҳи Шидурхо-хокон гўё ўша ерда қолган хотинини никоҳ оқшомида Чингизхонга тишлари билан ўлимли жароҳат етказишга қўндирган ва унинг хийласи шунчалик бўлганки, у Чингизхонга хоннинг ҳаётига суикасд

килмасликлари учун "тирногига" тинтиб чиқишни маслахат берган. Тишлари билан гажиб ташлаганидан кейин Кюрбелдишин Хотун ўзини Чингизхон қароргоҳи унинг бўйида жойлашган Хуанхэ дарёсига ташлаган. Шундан кейин мўғуллар бу дарёни Хатун-мурен деб аташган, бу "малика дарёси" деган маънони англатади».

Давом эттирамиз. «Россия давлати тарихи»да Карамзин куйидагиларни келтириб ўтади: «Карпини ёзишча, Чингизхонни яшин уриб ўлдирган, Сибирь Мунгаллари эса у ўзининг Тангут хонидан зўрлик билан тортиб олинган ёш хотинини томонидан кечаси сўйиб ўлдирилган ва катл қилишларидан кўриб, хотин дарёга чўктирган, шунинг учун у Хатун-Гол деб номланган, деб ёзади».

Н.М.Карамзин бу далилни 1761 йилда немис тарихчиси академик Миллер томонидан ёзилган "Сибир тарихи" классик асаридан олган бўлиши мумкин:

«Абулғози Чингизнинг ўлими ҳақида қандай гапиргани маълум: унинг сўзларига кўра, бу воқеа Тангутдан қайтаётганда, ўзи тайинлаган, лекин унга қарши бош кўтарган Шидурку исмли ҳукмдорни енгиб қайтаётганида содир бўлган. Мўғул солномаларида бу ҳақида бутунлай бошқача маълумотлар келтирилган. Уларнинг ёзишча, ўша пайтда Тангутда Гаудурга хон бўлган. Унинг хотинларидан бирининг гўзаллиги ҳақида кўп эшитган Чингизхон бу хотинни ўғирлаш мақсадида ҳужум қилган. Чингизхонга ўзи истаган ўлжани олиш насиб этди. Қайтишда у Тангут, Хитой ва Мўғул ерлари ўртасидаги чегара бўлган ва Хитой орқали океанга оқиб ўтадиган катта дарё бўйида тунги тўхташ вақтида ухлаб ётганида уни ўткир қайчи санчиб ташлаган янги хотини томонидан ўлдирилган. Котил ўз қилмиши учун халқ қасос олишини билар эди. Котиллик содир бўлганидан сўнг дархол ўзини юқоридаги дарёга ташлаб, унга таҳдид солган жазодан қочиш учун шу ерда ўз жонига қасд қилган. Хитой тилида Гюан-го деб аталадиган бу дарё унинг хотирасига мўғулча Хатун-гол, яъни аёллар дарёси номини олди. Буюк татар ҳукмдори ва энг йирик қиролликлардан бирининг асосчиси дафн этилган Хатун-гол яқинидаги дашт мўғулча Нулун-талла номига эга. Абулғозий Бурхан-қалдин тоғи ҳақида айтганидек, у ерда Чингиз уругидан бўлган бошқа татар ёки мўғул ҳукмдорлари дафн этилганми ёки йўқми номаълум».

Нима бўлганда ҳам, кўпчилик ҳудди шу нарсани айтишди. Бизда уларга ишонмаслик учун асос йўқ. Умидсизликка тушган аёллар кўп нарсага қодир... Хуллас Чингизхон аёл томонидан сўйиб ташланган...

Абу Муслим тайёрлади